

بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دوره کارشناسی در دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

علی مرادمند

مربی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

Ali.Moradmand.191@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۱/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۰۳/۳۱

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان و همچنین ارزیابی میزان مطالعه غیردرسی آن‌ها است.

روش: این پژوهش به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش نمونه‌ای شامل ۲۶۰ نفر از مجموع ۲۶۰۰ نفر (۱۵۰۰ نفر دختر و ۱۱۰۰ نفر پسر) دانشجوی مقطع کارشناسی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان است. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه توسط اساتید دانشگاه تبریز، بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه با استفاده از نرم افزار SPSS اندازه‌گیری شد که مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۷۲. به دست آمد که بیانگر اعتبار خوبی است. از روش‌های آماری توصیفی و تحلیلی برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش و آزمون فرضیه‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: الف- بین میزان مطالعه غیردرسی دختران و پسران تفاوت معنی‌دار وجود داشته و میانگین مطالعه کل دانشجویان ۳۰ دقیقه بوده است. ب- بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی و متغیر جنسیت تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد. ج- بین بعضی از عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی و متغیر جنسیت تفاوت معنی‌دار وجود دارد. مانند استفاده از اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای، خوشبین نبودن به آینده و بها ندادن به علم. د- به‌طور کلی مهم‌ترین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان عبارتند از: گرانی کتاب، عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه، حجم زیاد تکالیف دانشگاه، تماشای تلویزیون، نداشتن فرصت کافی برای مطالعه، ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه، عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی، کمبود کتابخانه‌های عمومی، بها ندادن مردم به علم، خوشبین نبودن به آینده، برنامه‌های تفریحی، مشکلات اقتصادی، استفاده از اینترنت، تیراژ پایین کتاب‌ها و بازی‌های رایانه‌ای. ه- مهم‌ترین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی عبارتند از: داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی، داشتن کتابخانه شخصی، توسعه مراکز کتاب‌خوانی، تشویق اساتید، معلمان، والدین و دوستان، وجود کتابخانه در محل تحصیل، آموزش روش مطالعه، افزایش درآمد خانواده، سطح تحصیلات، مطالعه و موقعیت اجتماعی اعضای خانواده، برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی.

ارزش / اصالت: مقاله حاضر به شکل تطبیقی اولین بار در مورد عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر انجام شده است. پژوهش‌هایی که قبلاً صورت گرفته، اغلب در مورد میزان و موضوعات مطالعه غیردرسی و بیش‌تر روی دانش‌آموزان انجام شده بود.

کلید واژه‌ها: مطالعه غیردرسی، عوامل مشوق مطالعه غیردرسی، عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی، دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی

فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، (شایا): ۷۸۳۸-۱۰۲۷، نمایه شده در ISC

دوره ۱۶، شماره ۲، پیاپی ۶۱، تابستان ۱۳۸۹ از صفحه ۹۵ تا صفحه ۱۱۴

مقدمه

مطالعه و تفکر در آثار دانشمندان، هنرمندان و سایر افراد اهل قلم، جزء نیازهای اساسی و البته جزء ویژگی‌های منحصر به فرد و مورد علاقه پژوهشگران است. برای گسترش دایره فکر، ایجاد خلاقیت ذهنی و تلطیف عواطف، مطالعه منابع غیردرسی راه بسیار مؤثر و کارآمدی است. در این راستا ترویج و فرهنگ‌سازی از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی لازم و ضروری است. دانشجویان به‌عنوان قشر تحصیلکرده و نخبه، بیش‌تر از سایر اقشار جامعه نیازمند مطالعه غیردرسی هستند. از آن‌جایی که مطالعه درسی بیش‌تر حالت اجبار داشته و انگیزه و علاقه شخصی خیلی در آن تأثیر ندارد، در پرورش فکری، روحی و تعالی شخصیت افراد نقش کم‌رنگ‌تری دارد. برای رسیدن به فرهنگ مناسب و پرکردن بهینه اوقات فراغت و ارضای حس کنجکاوی باید منابع غیردرسی خوب و با کیفیت در دسترس دانشجویان وجود داشته باشد. برای رسیدن به این مهم نیازمند کنکاش بیش‌تری در خصوص کشف نیازهای مطالعاتی دانشجویان و شناسایی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی هستیم. با تقویت عوامل مشوق و از میان برداشتن عوامل بازدارنده و موانع موجود بر سر راه مطالعه غیردرسی دانشجویان، از یک‌سو معضل اجتماعی عدم گرایش به مطالعه و کتاب‌خوانی در بین دانشجویان که قشر فرهیخته جامعه هستند، مرتفع می‌گردد؛ و از سوی دیگر موجبات رشد و پیشرفت و سلامتی جسمی و روحی آن‌ها را فراهم می‌آورد.

اهداف پژوهش

بررسی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان و همچنین سنجش میزان مطالعه غیردرسی آنان در طول شبانه روز هدف پژوهش حاضر است.

پرسش‌های اساسی

- ۱- میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان در طول شبانه روز چقدر است؟
- ۲- عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان کدامند؟

- ۳- عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان کدامند؟
- ۴- عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان کدامند؟
- ۵- عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان کدامند؟

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان دختر و دانشجویان پسر تفاوت معنی دار وجود دارد.
- ۲- بین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و دانشجویان پسر تفاوت معنی دار وجود دارد.
- ۳- بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و دانشجویان پسر تفاوت معنی دار وجود دارد.

پیشینه پژوهش

زالزاده (۱۳۷۹)، پژوهشی را با هدف ارزیابی چگونگی وضعیت مطالعه غیردرسی در بین دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های شهرستان شیراز انجام داد. نتایج پژوهش او نشان داد که ۷۵ درصد دانش‌آموزان از کتابخانه عمومی استفاده نمی‌کنند. از این میزان ۴۶/۶ درصد آنها دلیل عدم استفاده از کتابخانه را "کمبود وقت" دانسته‌اند. دلیل دیگر را فقدان کتابخانه، حجم زیاد دروس و تکالیف مدرسه، فقدان کتاب‌های مناسب و مفید در کتابخانه‌ها، عدم آشنایی با کتابخانه، مشکل عضویت، نداشتن علاقه شخصی، فقدان امکانات و عدم تشویق معلمان و والدین معرفی کردند. موضوع مورد علاقه در بین اکثر دانش‌آموزان مطالب ورزشی بود. طبق بررسی زالزاده فقط ۸ درصد از دانش‌آموزان مورد بررسی در اوقات فراغت خود مطالعه آزاد یا غیردرسی داشتند. همچنین بین متغیر "معرفی کتاب از سوی معلمان" و "میزان استفاده از کتابخانه‌ها" رابطه معنی داری وجود داشت.

سامانیان (۱۳۸۴) به بررسی و تحلیل وضعیت مطالعه آزاد دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر

بر آن پرداخته است. در این بررسی فرضیه اصلی "گرایش عمده دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد در مطالعه غیردرسی به سوی مجلات عمومی است" و فرضیه فرعی "کم‌تر بودن میزان مطالعه آزاد دانشجویان پسر نسبت به دانشجویان دختر" بود. طبق یافته‌های پژوهش اکثر دانشجویان از بین منابع خواندنی بیش‌تر کتاب را ترجیح دادند و اولویت اول مطالعه آزاد، موضوعات علمی و اولویت آخر موضوعات حقوقی بود. همچنین در ایجاد انگیزه به مطالعه والدین و در بین والدین مادر بیش‌ترین نقش را داشته است. در این پژوهش هر دو فرضیه رد شد.

ترکیان‌تبار (۱۳۸۴) به بررسی میزان گرایش به مطالعه آزاد و غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که بیش از نیمی از جامعه آماری روزانه کم‌تر از یک ساعت مطالعه غیردرسی داشتند و انگیزه اصلی مطالعه غیردرسی "آموزش و یادگیری" عنوان شده بود. همچنین گرانی کتاب عامل بازدارنده مطالعه غیردرسی ذکر شده بود. از نظر اولویت فعالیت‌ها در اوقات فراغت، مطالعه غیردرسی پس از تماشای تلویزیون، فعالیت‌های هنری و همنشینی با دوستان در رتبه چهارم قرار گرفت. بررسی رابطه همبستگی بین متغیرها در پژوهش فوق نتایج زیر را دربر داشت. الف- بین جنسیت و میزان مطالعه، رابطه معنی‌دار وجود دارد. ب- بین مقطع تحصیلی و لذت‌بخش بودن مطالعه غیردرسی، رابطه معنی‌داری وجود دارد. ج- بین مقطع تحصیلی و انگیزه مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد. د- بین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی و گرایش به مطالعه آزاد، رابطه معکوس وجود دارد. همچنین بین میزان تحصیلات والدین و میزان مطالعه دانشجویان، رابطه معنی‌داری مشاهده شد.

آفتابی‌آرانی و بتولی (۱۳۸۶) به بررسی میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در شهرستان آران و بیدگل پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که دانش‌آموزان پسر نسبت به دانش‌آموزان دختر به‌طور معنی‌داری مطالعه غیردرسی کم‌تری دارند. از نظر موضوع مورد مطالعه، دختران بیش‌تر به موضوعات ادبی گرایش داشتند. همچنین بین رفتار توجه‌آمیز والدین و معلمان به مطالعه آزاد و میزان این نوع مطالعه در دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری مشاهده نشد. نامناسب بودن محیط و شرایط فیزیکی کتابخانه هم به عنوان عامل بازدارنده معرفی شده بود.

رضوی، جعفری‌زاده و نوروزی (۱۳۸۵)، پژوهشی را به منظور بررسی رابطه موجود بین

تماشای تلویزیون و استفاده از منابع اطلاعاتی غیردرسی مانند کتاب، روزنامه و مجله انجام دادند. براساس یافته‌های پژوهش آن‌ها بین میزان مطالعه مجله و میزان تماشای تلویزیون در اوقات فراغت رابطه معنی‌دار وجود دارد. به طوری که هرچه میزان تماشای تلویزیون بیشتر شود، میزان مطالعه مجله کاهش می‌یابد. اما بین مطالعه کتاب‌های غیردرسی و روزنامه با میزان تماشای تلویزیون رابطه معنی‌دار مشاهده نشد.

علی‌رغم جست‌وجوی بسیار در اینترنت و منابع چاپی پیشینه خارجی زیادی پیدا نشد. اکثر پژوهش‌های انجام گرفته در این موضوع روی جامعه دانش‌آموزان بوده است.

لوین و لوین^۱ (۱۹۹۶) در کتابی تحت عنوان "جامعه و آموزش" اعلام کردند که بیش از نیمی از دانش‌آموزان مدارس ایالات متحده، بیش از سه ساعت در روز تلویزیون تماشا می‌کنند. آن‌ها همچنین دریافتند که میان تماشای تلویزیون و مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌دار وجود دارد. بدین معنی که هرچه دانش‌آموزان بیشتر به تماشای برنامه‌های تلویزیون می‌پردازند، کم‌تر به مطالعه مبادرت می‌ورزند.

سایه و رانر^۲ (۲۰۰۵) معتقد هستند که دلیل عمده عدم گرایش به مطالعه غیردرسی دانشجویان ضعف منابع کتابخانه‌ای به خصوص منابع مربوط به مطالعه تفریحی و غیردرسی است. آن‌ها براین عقیده‌اند که وقتی دانش‌آموزان وارد دانشگاه می‌شوند، کتابخانه دانشگاهی را خیلی متفاوت از کتابخانه آموزشگاهی می‌بینند و این مسأله شکاف عمیقی بین علایق و نیازهای خواندنی آن‌ها ایجاد می‌کند، چون کتابخانه‌های دانشگاهی خط‌مشی مناسبی در خصوص مجموعه‌سازی منابع غیردرسی و تفریحی ندارند. براساس پژوهش آن‌ها بین انواع مواد و منابع غیردرسی موجود در کتابخانه دانشگاه و میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان رابطه مستقیم وجود دارد.

توماس^۳ (۲۰۰۹) معتقد است که مطالعه غیردرسی نقش بسیار مهمی در موفقیت افراد دارد و علی‌رغم این نقش سازنده در کل جامعه آمریکا و به خصوص در بین دانشجویان و اعضای هیات علمی، میزان مطالعه غیردرسی نسبت به دهه‌های گذشته به طور قابل توجهی رو به کاهش است. دلیل این عدم رغبت به مطالعه غیردرسی افزایش انواع و اشکال مختلف رسانه‌ها و خدمات رسانه‌ای و مقدار زمانی است که این رسانه در اوقات فراغت به خود اختصاص می‌دهد.

1. Levine & Levine

2. Hsieh & Runner

3. Thomas

همچنین در طی سال‌های اخیر کاهش توان اقتصادی خانواده‌ها و گرانی منابع اطلاعاتی می‌تواند دلیل دیگری بر کاهش میزان مطالعه غیردرسی باشد. توماس خاطر نشان می‌کند شاید دلیل دیگر کاهش مطالعه غیردرسی توقف آموزش شیوه‌های مطالعه و کتاب‌خوانی بعد از مقطع متوسطه و سطوح بالاتر و کاهش میزان تبلیغ و ترویج مطالعه باشد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی است و برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است. مؤلفه‌های پرسشنامه پژوهش با مشورت اساتید کتابداری و اطلاع‌رسانی و علوم تربیتی تهیه شد. روایی پرسشنامه توسط اساتید مجرب گروه‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز بررسی و مورد تأیید قرار گرفت و پایایی آن با استفاده از نرم‌افزار SPSS اندازه‌گیری شد و مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۷۲. به دست آمد که بیانگر اعتبار خوبی است. جامعه آماری این پژوهش نمونه‌ای شامل ۲۶۰ نفر از مجموع ۲۶۰۰ نفر (۱۵۰۰ نفر دختر و ۱۱۰۰ نفر پسر) دانشجوی روزانه مقطع کارشناسی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان یعنی ۱۰ درصد کل جامعه مورد مطالعه در زمان توزیع پرسشنامه است که به نسبت مساوی ۱۳۰ نفر دانشجوی دختر و ۱۳۰ نفر دانشجوی پسر به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شده و پرسشنامه پژوهش در بین آنان توزیع و تکمیل شد. انتخاب نمونه به تعداد مساوی از دختران و پسران به دلیل ماهیت تطبیقی مقاله است.

در پژوهش حاضر از روش‌های آماری توصیفی و تحلیلی برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش استفاده شده است. برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش از آمار توصیفی مانند فراوانی، درصد فراوانی و میانگین و برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آمار استنباطی (آزمون T) استفاده شد. جهت تحلیل‌های آماری از نرم افزار SPSS استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان پسر و دانشجویان دختر در طول شبانه روز؛ بررسی پاسخ‌های دانشجویان نشان داد که به طور کلی ۱۱۴ نفر (۴۳/۸ درصد) از مجموع ۲۶۰ نفر شرکت‌کننده در پژوهش، کم‌تر از ۳۰ دقیقه مطالعه

غیردرسی دارند و تنها ۲۳ نفر (۸/۸ درصد) بیش از ۶۰ دقیقه مطالعه می‌کنند و میانگین میزان مطالعه کل دانشجویان در شبانه روز ۲/۱۴۶۲ از ۵ می‌باشد، یعنی کمی بیش از ۳۰ دقیقه. با اندکی توجه به فراوانی، درصد فراوانی و میانگین میزان مطالعه، به خوبی مشهود است که دانشجویان پسر با میانگین ۲/۴۲۳۱ نسبت به دانشجویان دختر با میانگین ۱/۸۶۹۲، مطالعه غیردرسی نسبتاً بیش‌تری دارند و میزان اختلاف میانگین آن‌ها ۰/۵۵۳۹ می‌باشد. به‌طوری‌که از جدول ۱ برمی‌آید ۶۱/۵ درصد دختران کم‌تر از ۳۰ دقیقه مطالعه غیردرسی دارند؛ درحالی‌که ۲۶/۲ درصد پسران کم‌تر از ۳۰ دقیقه مطالعه غیردرسی دارند. همچنین ۶/۲ درصد دختران بیش از ۶۰ دقیقه و ۸/۸ درصد پسران بیش از ۶۰ دقیقه مطالعه غیردرسی دارند.

جدول ۱. میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان در طول شبانه روز

میزان مطالعه غیردرسی	دختران			پسران			مجموع دختران و پسران		
	فراوانی	درصد فراوانی	میانگین از ۵	انحراف استاندارد	فراوانی	درصد فراوانی	میانگین از ۵	انحراف استاندارد	
کم‌تر از ۳۰ دقیقه	۸۰	۶۱/۵	۲/۴۲۳۱	۱۱۴	۴۳/۸	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	
۳۰ دقیقه	۱۷	۱۳/۱	۲/۴۲۳۱	۶۸	۲۶/۲	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	
۴۵ دقیقه	۱۱	۸/۵	۲/۴۲۳۱	۲۷	۱۰/۴	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	
۶۰ دقیقه	۱۴	۱۰/۸	۲/۴۲۳۱	۲۸	۱۰/۸	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	
بیش از ۶۰ دقیقه	۸	۶/۲	۲/۴۲۳۱	۲۳	۸/۸	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	
جمع	۱۳۰	۱۰۰	۲/۴۲۳۱	۲۶۰	۱۰۰	۱/۳۲۴۶	۲/۱۴۶۲	۱/۳۲۴۶	

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، طبق نظر دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی به ترتیب میانگین میزان تأثیر آن‌ها عبارتند از: گرانی کتاب با میانگین (۲/۹۱)، عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه (۲/۸۱)، بها ندادن مردم به علم و دانش در جامعه (۲/۷۳)، حجم زیاد تکالیف درسی دانشگاه (۲/۶۹)، تماشای تلویزیون (۲/۶۹)، عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی (۲/۶۸)، ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه (۲/۶۱)، کمبود کتابخانه‌های عمومی (۲/۶۰)، نداشتن زبان‌های خارجی (۲/۵۹)، نداشتن وقت و فرصت کافی برای

مطالعه (۲/۵۷)، خوشبین نبودن به آینده (۲/۴۶)، مشکلات اقتصادی خانواده (۲/۴۲)، برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری (۲/۳۹)، استفاده از اینترنت (۲/۲۱)، تیراژ پایین کتاب‌ها (۲/۰۳)، و بازی‌های رایانه‌ای (۱/۸۸). همان‌طوری که در جدول ۲ آمده است، در بین عوامل بازدارنده از دیدگاه دانشجویان دختر، گرانی کتاب بیش‌ترین تأثیر و بازی‌های رایانه‌ای کم‌ترین تأثیر را دارد.

جدول ۲. عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

رتبه	عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه دانشجویان دختر به درصد			
				خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
۱	گرانی کتاب	۲/۹۱	۰/۹۷۲	۱۱/۵	۱۶/۹	۴۰	۳۱/۵
۲	عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه	۲/۸۱	۰/۹۱۹	۱۰	۲۳/۱	۴۴/۶	۲۲/۳
۳	بها ندادن مردم به علم و دانش در جامعه	۲/۷۳	۱/۱۰۳	۱۸/۵	۲۱/۵	۲۷/۷	۳۲/۳
۴	حجم زیاد تکالیف دانشگاه	۲/۶۹	۰/۹۴۳	۱۰/۸	۳۳/۸	۳۳/۱	۲۲/۳
۵	تماشای تلویزیون	۲/۶۹	۱/۰۵۵	۱۷/۷	۲۶/۶	۳۰	۲۶/۲
۶	عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی	۲/۶۸	۱/۰۱۹	۱۵/۴	۲۶/۲	۳۳/۱	۲۵/۴
۷	ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه	۲/۶۱	۱/۰۸۱	۲۱/۵	۲۰	۳۳/۸	۲۴/۶
۸	کمبود کتابخانه‌های عمومی	۲/۶۰	۰/۹۶۸	۱۸/۵	۱۸/۵	۴۶/۹	۱۶/۲
۹	ندانستن زبان‌های خارجی	۲/۵۹	۰/۹۶۲	۱۳/۸	۳۳/۱	۳۳/۱	۲۰
۱۰	نداشتن فرصت کافی برای مطالعه	۲/۵۷	۰/۹۶۳	۱۶/۲	۲۷/۷	۳۸/۵	۱۷/۷
۱۱	خوشبین نبودن به آینده	۲/۴۶	۱/۱۷۵	۳۰	۱۹/۲	۲۴/۶	۲۶/۲
۱۲	مشکلات اقتصادی خانواده	۲/۴۲	۰/۹۴۷	۱۷/۷	۳۶/۹	۳۰/۸	۴/۶
۱۳	برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری	۲/۳۹	۱/۰۶۰	۲۴/۶	۳۰/۸	۲۵/۴	۱۹/۲
۱۴	استفاده از اینترنت	۲/۲۱	۰/۹۸۸	۲۹/۲	۳۰/۸	۲۹/۲	۱۰/۸
۱۵	تیراژ پایین کتاب‌ها	۲/۰۳	۰/۸۱۰	۲۵/۴	۵۰/۸	۱۸/۵	۵/۴
۱۶	بازی‌های رایانه‌ای	۱/۸۸	۰/۹۹۳	۴۶/۹	۲۶/۲	۱۸/۵	۸/۵

در پاسخ به سؤال سوم پژوهش، از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی به ترتیب میانگین میزان تأثیر آن‌ها عبارتند از: عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه با میانگین (۲/۸۳)، گرانی کتاب (۲/۸۲)، تماشای تلویزیون (۲/۷۳)، حجم زیاد تکالیف درسی دانشگاه (۲/۷۱)، نداشتن فرصت کافی برای مطالعه (۲/۶۸)، ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه (۲/۶۱)، کمبود کتابخانه‌های عمومی (۲/۵۹)، عادت نداشتن به مطالعه

از دوران کودکی (۲/۵۱)، استفاده از اینترنت (۲/۴۷)، بها ندان مردم به به علم و دانش در جامعه (۲/۴۲)، برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری (۲/۴۰)، ندانستن زبان‌های خارجی (۲/۲۸)، مشکلات اقتصادی خانواده (۲/۲۸)، بازی‌های رایانه‌ای (۲/۱۵)، خوشبین نبودن به آینده (۲/۱۵)، و تیراژ پایین کتاب‌ها (۲/۰۴). همان‌طوری که در جدول ۳ نشان داده شده است، از نظر دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان، عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه، بیش‌ترین تأثیر و تیراژ پایین کتاب‌ها، کم‌ترین تأثیر را در بین عوامل بازدارنده دارد.

جدول ۳. عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

رتبه	عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه دانشجویان پسر به درصد			
				خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
۱	عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه	۲/۸۳	۰/۹۳۸	۱۰/۸	۲۰/۸	۴۲/۳	۲۶/۲
۲	گرانی کتاب	۲/۸۲	۰/۹۴۳	۱۱/۵	۲۰	۴۳/۱	۲۵/۴
۳	تماشای تلویزیون	۲/۸۳	۰/۹۸۴	۱۲/۳	۲۷/۷	۳۳/۸	۲۶/۲
۴	حجم زیاد تکالیف دانشگاه	۲/۷۱	۰/۹۳۳	۹/۲	۳۳/۸	۳۳/۱	۲۳/۸
۵	نداشتن فرصت کافی برای مطالعه	۲/۶۸	۰/۹۷۲	۱۲/۳	۳۰/۸	۳۳/۱	۲۳/۸
۶	ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه	۲/۶۱	۱/۰۲۲	۱۶/۲	۳۰	۳۰	۲۳/۸
۷	کمبود کتابخانه‌های عمومی	۲/۵۹	۱/۰۰۱	۱۶/۹	۲۷/۷	۳۴/۶	۲۰/۸
۸	عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی	۲/۵۱	۱/۱۴۹	۲۵/۴	۲۵/۴	۲۱/۵	۲۷/۷
۹	استفاده از اینترنت	۲/۴۷	۱/۰۲۸	۲۰/۸	۳۰	۳۰	۱۹/۲
۱۰	بها ندان مردم به علم و دانش در جامعه	۲/۴۲	۱/۰۶۲	۲۳/۸	۳۰	۲۶/۲	۲۰
۱۱	برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری	۲/۴۰	۰/۹۸۵	۲۰	۳۵/۴	۲۸/۵	۱۶/۲
۱۲	ندانستن زبان‌های خارجی	۲/۲۸	۱/۰۹۷	۲۰/۸	۲۶/۲	۲۶/۲	۲۶/۹
۱۳	مشکلات اقتصادی خانواده	۲/۲۸	۰/۹۹۰	۲۴/۶	۳۶/۲	۲۵/۴	۱۳/۸
۱۴	بازی‌های رایانه‌ای	۲/۱۵	۱/۱۴۴	۴۰	۲۳/۱	۱۸/۵	۱۸/۵
۱۵	خوشبین نبودن به آینده	۲/۱۵	۱/۰۹۵	۳۷/۷	۲۴/۶	۲۲/۳	۱۵/۴
۱۶	تیراژ پایین کتاب‌ها	۲/۰۴	۰/۸۷۹	۲۹/۲	۴۳/۸	۲۰	۶/۹

در پاسخ به سؤال چهارم مبنی بر عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان، بررسی داده‌های پژوهش نشان داد که عوامل مشوق از دیدگاه دانشجویان دختر به ترتیب اهمیت و میانگین تأثیر آن‌ها عبارتند از: داشتن عادت به

مطالعه از دوران کودکی با میانگین (۳/۱۶)، تشویق والدین (۲/۹۷)، وجود کتابخانه در محل تحصیل (۲/۹۲)، داشتن کتابخانه شخصی (۲/۹۱)، توسعه مراکز کتاب‌خوانی در شهر (۲/۸۹)، تشویق اساتید (۲/۸۲)، آموزش روش صحیح مطالعه (۲/۷۶)، افزایش میزان درآمد خانواده (۲/۷۴)، سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده (۲/۷۳)، تشویق دوستان (۲/۶۸)، مطالعه والدین (۲/۵۹)، موقعیت اجتماعی خانواده (۲/۵۳)، و برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی (۲/۱۸). در بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر، "داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی" با میانگین ۳/۱۶ بالاترین و "برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی" با میانگین ۲/۱۸ پایین‌ترین رتبه را دارد. (جدول ۴)

جدول ۴. عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

رتبه	عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه دانشجویان دختر به درصد			
				خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
۱	داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی	۳/۱۶	۱/۰۴۷	۱۰/۸	۱۵/۴	۲۰/۸	۵۳/۱
۲	تشویق والدین	۲/۹۷	۰/۹۵۲	۹/۲	۱۸/۵	۳۷/۷	۳۴/۶
۳	وجود کتابخانه در محل تحصیل	۲/۹۲	۰/۹۸۵	۱۱/۵	۱۷/۷	۳۷/۷	۳۳/۱
۴	داشتن کتابخانه شخصی	۲/۹۱	۱/۱۱۳	۱۵/۴	۲۰	۲۲/۳	۴۲/۳
۵	توسعه مراکز کتاب‌خوانی در شهر	۲/۸۹	۰/۹۱۷	۱۰	۱۷/۷	۴۵/۴	۲۶/۹
۶	تشویق اساتید	۲/۸۲	۱/۰۲۲	۱۲/۳	۲۵/۴	۳۰	۳۲/۳
۷	آموزش روش صحیح مطالعه	۲/۷۶	۰/۹۵۴	۱۱/۵	۲۵/۴	۳۸/۵	۲۴/۶
۸	افزایش سطح درآمد خانواده	۲/۷۴	۰/۹۷۴	۱۲/۳	۲۶/۲	۳۶/۲	۲۵/۴
۹	سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده	۲/۷۳	۱/۱۱۰	۱۷/۷	۲۴/۶	۲۳/۸	۳۳/۸
۱۰	تشویق دوستان	۲/۶۸	۰/۹۱۵	۱۱/۵	۲۷/۷	۴۱/۵	۱۹/۲
۱۱	مطالعه والدین	۲/۵۹	۱/۱۶۶	۲۳/۱	۲۶/۹	۱۷/۷	۳۲/۳
۱۲	موقعیت اجتماعی خانواده	۲/۵۳	۱/۰۰۵	۲۰/۸	۲۲/۳	۴۰	۱۶/۹
۱۳	برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی	۲/۱۸	۱/۰۱۷	۳۳/۱	۲۶/۲	۳۰	۱۰/۸

در پاسخ به سؤال پنجم مبنی بر عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان، بررسی داده‌های پژوهش نشان داد که عوامل مشوق از دیدگاه دانشجویان پسر به ترتیب اهمیت و میانگین تأثیر آن‌ها عبارتند از: داشتن عادت به مطالعه از

دوران کودکی با میانگین (۳/۰۷)، داشتن کتابخانه شخصی (۲/۹۷)، تشویق والدین (۲/۹۲)، تشویق اساتید (۲/۹۲)، توسعه مراکز کتاب‌خوانی در شهر (۲/۸۸)، تشویق دوستان (۲/۷۴)، وجود کتابخانه در محل تحصیل (۲/۷۱)، برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی (۲/۶۹)، آموزش روش صحیح مطالعه (۲/۶۶)، افزایش میزان درآمد خانواده (۲/۶۱)، و سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده (۲/۵۸). در بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر، "داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی" با میانگین ۳/۰۷ بالاترین و "موقعیت اجتماعی خانواده" با میانگین ۲/۴۵ پایین‌ترین رتبه را دارد. (جدول ۵)

جدول ۵. عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

رتبه	عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان پسر	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه دانشجویان پسر به درصد			
				خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
۱	داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی	۳/۰۷	۱/۱۰۴	۱۴/۶	۱۳/۱	۲۲/۳	۵۰
۲	داشتن کتابخانه شخصی	۲/۹۷	۱/۰۸۱	۱۴/۶	۱۵/۴	۲۷/۷	۴۲/۳
۳	تشویق والدین	۲/۹۲	۱/۰۳۱	۱۲/۳	۲۰	۳۰/۸	۳۶/۹
۴	تشویق اساتید	۲/۹۲	۱/۱۰۴	۱۵/۴	۱۸/۵	۲۴/۶	۴۱/۵
۵	توسعه مراکز کتاب‌خوانی در شهر	۲/۸۸	۰/۹۱۱	۸/۵	۲۲/۳	۴۱/۵	۲۷/۷
۶	تشویق دوستان	۲/۷۴	۱/۰۴۴	۱۶/۲	۲۱/۵	۳۳/۸	۲۸/۵
۷	وجود کتابخانه در محل تحصیل	۲/۷۱	۱/۰۷۲	۱۷/۷	۲۲/۳	۳۰/۸	۲۹/۲
۸	برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی	۲/۶۹	۱/۱۲۶	۳۳/۸	۲۴/۶	۲۲/۳	۱۹/۲
۹	آموزش روش صحیح مطالعه	۲/۶۶	۱/۱۲۳	۲۱/۵	۲۰	۲۸/۵	۳۰
۱۰	مطالعه والدین	۲/۶۴	۱/۱۵۳	۲۲/۳	۲۳/۱	۲۲/۳	۳۲/۳
۱۱	افزایش سطح درآمد خانواده	۲/۶۱	۱/۰۸۸	۲۰	۲۵/۴	۲۷/۷	۲۶/۹
۱۲	سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده	۲/۵۸	۱/۰۸۳	۲۰/۸	۲۵/۴	۲۸/۵	۲۵/۴
۱۳	موقعیت اجتماعی خانواده	۲/۴۵	۱/۰۴۲	۲۶/۲	۱۷/۷	۴۰/۸	۱۵/۴

آزمون فرضیه‌ها

در این قسمت به ترتیب براساس فرضیه‌های مطرح شده در پژوهش، آزمون‌های مرتبط انجام شده و نتایج آن‌ها ارائه شده است.

فرضیه اول پژوهش: بین جنسیت دانشجویان و میزان مطالعه غیردرسی آن‌ها تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

برای اثبات این فرضیه از آزمون T مستقل استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۶ مشخص است، نتایج آزمون نشان داد که بین میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان دختر و دانشجویان پسر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین از مقایسه میانگین مطالعه غیردرسی دانشجویان دختر (۱/۸۶۹۲) و دانشجویان پسر (۲/۴۲۳۱)، مشخص می‌شود که پسران به‌طور معنی‌داری نسبت به دختران میزان مطالعه غیردرسی بیش‌تری داشته‌اند. (جدول ۶)

جدول ۶. تفاوت معناداری جنسیت دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان و میزان مطالعه غیردرسی آن‌ها

سطح اطمینان ۹۵ درصد	خطای استاندارد میانگین	تفاوت میانگین	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	T	خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	جنسیت	میزان مطالعه غیردرسی	
											حد بالا	حد پایین
	۱/۶۰۹۷	۵۵۳۸	۰/۰۱	۲۵۸	۳/۴۴۱	۱/۱۳۹	۱/۲۹۶۳	۱/۸۶۹۲	۱۳۰	دختر	۲/۴۲۳۱	۱۳۰
						۱/۱۳۶	۱/۲۹۹۱	۲/۴۲۳۱	۱۳۰	پسر		

* The T-test statistic is significant at 0 /01 level

فرضیه دوم پژوهش: بین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

برای نشان دادن تفاوت معنی‌داری میان عوامل بازدارنده مطالعه از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر از آزمون T مستقل استفاده شد. براساس نتایج آزمون T در بین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی فقط در چهار مورد تفاوت معنی‌دار در بین دختران و پسران مشاهده شد. این چهار عامل عبارتند از: (۱) "استفاده از اینترنت" با نمرة $T= ۲/۰۹۱$ ، $P= ۰/۰۳۸$ و درجه آزادی ۲۵۸. با توجه به میانگین اهمیت و میزان تأثیر، این عامل از دیدگاه پسران با میانگین ۲/۴۷ نسبت به دختران با میانگین ۲/۲۱ تأثیر بیش‌تری داشته است و طبق نتایج آزمون T این تفاوت معنی‌دار بوده و تصادفی نمی‌باشد. (۲) "بازی‌های رایانه‌ای" با نمرة $T= ۲/۰۲۶$ ، $P= ۰/۰۴۴$ و درجه آزادی ۲۵۸.

جدول ۷. تفاوت معنی داری عوامل بازراننده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

عوامل بازراننده مطالعه غیردرسی	جنسیت	میانگین	انحراف استاندارد	T	دیده آزادی	دارای معنی
گرانی کتاب	دختران	۱۳۰	۲/۹۱	-۰/۷۷۶	۲۵۸	/۴۳۸
	پسران	۱۳۰	۲/۸۲			
ندانستن زبان خارجی	دختران	۱۳۰	۲/۵۹	۰۰۰	۲۵۸	۱/۰۰۰
	پسران	۱۳۰	۲/۵۹			
مشکلات اقتصادی خانواده	دختران	۱۳۰	۲/۴۲	-۱/۱۵۲	۲۵۸	/۲۵۰
	پسران	۱۳۰	۲/۲۸			
نداشتن فرصت مطالعه	دختران	۱۳۰	۲/۵۷	/۸۹۷	۲۵۸	/۳۷۱
	پسران	۱۳۰	۲/۶۸			
عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی	دختران	۱۳۰	۲/۶۸	-۱/۲۵۶	۲۵۸	/۲۱۰
	پسران	۱۳۰	۲/۵۱			
انجام تکالیف دانشگاه	دختران	۱۳۰	۲/۶۶	/۳۹۶	۲۵۸	/۶۹۲
	پسران	۱۳۰	۲/۷۱			
عدم دسترسی به کتابهای مورد علاقه	دختران	۱۳۰	۲/۷۹	/۴۰۴	۲۵۸	/۶۸۷
	پسران	۱۳۰	۲/۸۳			
کمبود کتابخانه	دختران	۱۳۰	۲/۶۰	-۱/۱۲۶	۲۵۸	/۹۰۰
	پسران	۱۳۰	۲/۵۹			
ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه	دختران	۱۳۰	۲/۶۱	۰۰۰	۲۵۸	۱/۰۰۰
	پسران	۱۳۰	۲/۶۱			
تیراژ پایین کتابها	دختران	۱۳۰	۲/۰۳	/۰۷۳	۲۵۸	/۹۴۲
	پسران	۱۳۰	۲/۰۴			
تماشای تلویزیون	دختران	۱۳۰	۲/۶۴	/۷۲۹	۲۵۸	/۴۶۷
	پسران	۱۳۰	۲/۷۳			
استفاده از اینترنت	دختران	۱۳۰	۲/۲۱	۲/۰۹۱°	۲۵۸	/۰۳۸
	پسران	۱۳۰	۲/۴۷			
بازیهای رایانه‌ای	دختران	۱۳۰	۱/۸۸	۲/۰۲۶°	۲۵۸	/۰۴۴
	پسران	۱۳۰	۲/۱۵			
برنامه‌های ورزشی	دختران	۱۳۰	۲/۳۹	/۱۲۱	۲۵۸	/۹۰۴
	پسران	۱۳۰	۲/۴۰			
خوشبین نبودن به آینده	دختران	۱۳۰	۲/۴۶	-۲/۲۳۷°	۲۵۸	/۰۲۶
	پسران	۱۳۰	۲/۱۵			
بها ندادن مردم به علم و دانش	دختران	۱۳۰	۲/۷۳	-۲/۳۴۷°	۲۵۸	/۰۲۰
	پسران	۱۳۰	۲/۴۲			

با توجه به میانگین اهمیت و میزان تأثیر، این عامل از دیدگاه پسران با میانگین ۲/۱۵ نسبت به دختران با میانگین ۱/۸۸ تأثیر بیش‌تری داشته است و طبق نتایج آزمون T این تفاوت معنی‌دار بوده و تصادفی نمی‌باشد. (۳) "خوشبین نبودن به آینده" با نمره $T=2/237$ ، $P=0/26$ و درجه آزادی ۲۵۸. با توجه به میانگین اهمیت و میزان تأثیر، این عامل از دیدگاه دختران با میانگین ۲/۴۶ نسبت به پسران با میانگین ۲/۱۵ تأثیر بیش‌تری داشته است و طبق نتایج آزمون T این تفاوت معنی‌دار بوده و تصادفی نمی‌باشد. (۴) "بها ندادن مردم به علم و دانش" با نمره $T=2/347$ ، $P=0/20$ و درجه آزادی ۲۵۸. همچنین با توجه به میانگین اهمیت و میزان تأثیر، این عامل از دیدگاه دختران با میانگین ۲/۷۳ نسبت به پسران با میانگین ۲/۴۲ تأثیر بیش‌تری داشته است و طبق نتایج آزمون T این تفاوت معنی‌دار بوده و تصادفی نمی‌باشد. (جدول ۷)

همچنین بررسی داده‌های پرسشنامه و نظرات کل دانشجویان شرکت‌کننده در پژوهش حاضر نشان داد که "گرانی کتاب" با میانگین ۲/۸۶ در بین عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از نظر میزان تأثیر آن بر مطالعه غیردرسی، رتبه اول را دارد. سپس سایر عوامل بازدارنده از دیدگاه کل دانشجویان مورد بررسی به ترتیب میانگین میزان تأثیر آن‌ها عبارتند از: عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه با میانگین (۲/۸۱)، حجم زیاد تکالیف درسی دانشگاه (۲/۶۹)، تماشای تلویزیون (۲/۶۹)، نداشتن فرصت کافی برای مطالعه (۲/۶۳)، ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه (۲/۶۱)، عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی (۲/۶۰)، کمبود کتابخانه‌های عمومی (۲/۶۰)، ندانستن زبان‌های خارجی (۲/۵۹)، بها ندادن مردم به علم و دانش در جامعه (۲/۵۸)، خوشبین نبودن به آینده (۲/۴۹)، برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری (۲/۴۰)، مشکلات اقتصادی خانواده (۲/۳۵)، استفاده از اینترنت (۲/۳۴)، تیراژ پایین کتاب‌ها (۲/۰۴) و بازی‌های رایانه‌ای (۲/۰۱). (جدول ۸)

فرضیه سوم پژوهش: بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

براساس نتایج آزمون T در بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی تفاوت معنی‌دار در بین دختران و پسران مشاهده نشد. (جدول ۹)

جدول ۸. عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه کل دانشجویان مورد بررسی

ردیف	عوامل بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه کل دانشجویان	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه کل دانشجویان به درصد		
				خیلی زیاد	زیاد	کم
۱	گرانی کتاب	۲۸/۵	۴۱/۵	۱۸/۵	۱۱/۵	۹۵۷/۲۸۶
۲	عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه	۲۴/۲	۴۳/۵	۲۱/۹	۱۰/۴	۹۱۹/۲۸۱
۳	حجم زیاد تکالیف دانشگاه	۲۳/۱	۳۳/۱	۳۳/۸	۱۰	۹۳۶/۲۶۹
۴	تماشای تلویزیون	۲۶/۲	۳۱/۹	۲۶/۹	۱۵	۹۶۷/۲۶۹
۵	نداشتن فرصت کافی برای مطالعه	۲۰/۸	۳۵/۸	۲۹/۲	۱۴/۲	۹۶۷/۲۶۳
۶	ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه	۲۴/۲	۳۱/۹	۲۵	۱۸/۸	۱۰۴۹/۲۶۱
۷	عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی	۲۶/۵	۲۷/۳	۲۵/۸	۲۰/۴	۱۰۸۷/۲۶
۸	کمبود کتابخانه‌های عمومی	۱۸/۵	۴۰/۸	۲۳/۱	۱۷/۷	۹۸۳/۲۶
۹	نداشتن زبان‌های خارجی	۲۳/۵	۲۹/۶	۲۹/۶	۲۱/۲	۱۰۳/۲۵۹
۱۰	بها ندادن مردم به علم و دانش در جامعه	۲۶/۲	۲۶/۹	۲۵/۸	۲۱/۲	۱۰۹۲/۲۵۸
۱۱	خوشبین نبودن به آینده	۲۰/۸	۲۳/۵	۲۱/۹	۳۳/۸	۱۱۴۵/۲۴۹
۱۲	برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری	۱۷/۷	۲۶/۹	۳۳/۱	۲۲/۳	۱۰۲۱/۲۴
۱۳	مشکلات اقتصادی خانواده	۱۴/۲	۲۸/۱	۳۶/۵	۲۱/۲	۹۶۹/۲۳۵
۱۴	استفاده از اینترنت	۱۵	۲۹/۶	۳۰/۴	۲۵	۱۰۱۵/۲۳۴
۱۵	تیراژ پایین کتاب‌ها	۶/۲	۱۹/۲	۴۷/۳	۲۷/۳	۸۸۴/۲۰۴
۱۶	بازی‌های رایانه‌ای	۱۳/۵	۱۸/۵	۲۴/۶	۴۳/۵	۱۰۷۷/۲۰۱

همچنین بررسی داده‌های پرسشنامه و نظرات کل دانشجویان شرکت کننده در پژوهش حاضر نشان داد که "داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی" با میانگین ۳/۱۱ در بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی نسبت به سایر عوامل در بین کل دانشجویان مورد بررسی رتبه اول را دارد. سایر عوامل مشوق مطالعه غیردرسی به ترتیب میانگین و میزان تأثیر آن‌ها عبارتند از: تشویق والدین (۲/۹۵)، داشتن کتابخانه شخصی (۲/۹۴)، توسعه مراکز کتابخوانی (۲/۸۸)، تشویق اساتید (۲/۸۷)، وجود کتابخانه در محل تحصیل (۲/۸۱)، تشویق دوستان (۲/۷۱)، افزایش درآمد خانواده (۲/۶۸)، سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده (۲/۶۶)، مطالعه والدین (۲/۶۱)، موقعیت اجتماعی خانواده (۲/۴۹)، و برگزاری مسابقات کتابخوانی (۲/۲۲). (جدول ۱۰)

جدول ۹. تفاوت معنی‌داری بین عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر

عوامل مشوق مطالعه غیردرسی	جنس	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	سطح معنی داری
موقعیت اجتماعی خانواده	دختران	۱۳۰	۲/۵۳	۱/۰۰۵	-۰/۶۰۶	۲۵۸	/۵۴۵
	پسران	۱۳۰	۲/۴۵	۱/۰۴۲			
سطح تحصیلات والدین	دختران	۱۳۰	۲/۷۳	۱/۱۱۰	-۱/۱۳۰	۲۵۸	/۲۵۹
	پسران	۱۳۰	۲/۵۸	۱/۰۸۳			
تشویق والدین	دختران	۱۳۰	۲/۹۷	/۹۵۲	-۰/۴۳۷	۲۵۸	/۶۶۲
	پسران	۱۳۰	۲/۹۲	۱/۰۳۱			
تشویق دوستان	دختران	۱۳۰	۲/۶۸	۱/۰۴۴	/۵۰۵	۲۵۸	/۶۱۴
	پسران	۱۳۰	۲/۷۴	/۹۱۵			
تشویق اساتید	دختران	۱۳۰	۲/۸۲	۱/۰۲۲	/۷۵۸	۲۵۸	/۴۴۹
	پسران	۱۳۰	۲/۹۲	۱/۱۰۴			
مطالعه والدین	دختران	۱۳۰	۲/۵۹	۱/۱۶۶	/۳۷۴	۲۵۸	/۷۰۹
	پسران	۱۳۰	۲/۶۴	۱/۱۵۲			
وجود کتابخانه در محل	دختران	۱۳۰	۲/۹۲	/۹۸۵	-۱/۶۲۶	۲۵۸	/۱۰۵
	پسران	۱۳۰	۲/۷۱	۱/۰۷۲			
برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی	دختران	۱۳۰	۲/۱۸	۱/۰۱۷	/۶۳۹	۲۵۸	/۵۲۶
	پسران	۱۳۰	۲/۲۶	۱/۱۲۶			
آموزش روش صحیح مطالعه	دختران	۱۳۰	۲/۷۶	/۹۵۴	-۰/۷۱۴	۲۵۸	/۴۷۶
	پسران	۱۳۰	۲/۶۶	۱/۱۲۳			
افزایش درآمد خانواده	دختران	۱۳۰	۲/۷۴	/۹۷۴	-۱/۰۲۰	۲۵۸	/۳۰۸
	پسران	۱۳۰	۲/۶۱	۱/۰۸۸			
توسعه مراکز کتاب‌خوانی	دختران	۱۳۰	۲/۸۹	/۹۱۷	-۰/۰۶۸	۲۵۸	/۹۴۶
	پسران	۱۳۰	۲/۸۸	/۹۱۱			
داشتن کتابخانه شخصی	دختران	۱۳۰	۲/۹۱	۱/۱۱۳	/۴۵۲	۲۵۸	/۶۵۲
	پسران	۱۳۰	۲/۹۷	۱/۰۸۱			
داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی	دختران	۱۳۰	۳/۱۶	۱/۰۴۷	-۰/۶۳۴	۲۵۸	/۵۲۷
	پسران	۱۳۰	۳/۰۷	۱/۱۰۴			

جدول ۱۰. عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه کل دانشجویان مورد بررسی

ردیف	عوامل مشوق مطالعه غیردرسی از دیدگاه کل دانشجویان	میانگین	انحراف معیار	میزان تأثیر از دیدگاه کل دانشجویان به درصد		
				خیلی کم	کم	زیاد
۱	داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی	۳/۱۱	۱/۰۷۴	۱۲/۷	۱۴/۲	۲۱/۵
۲	تشویق والدین	۲/۹۵	۰/۹۹۰	۱۰/۸	۱۹/۲	۳۴/۲
۳	داشتن کتابخانه شخصی	۲/۹۴	۱/۰۹۶	۱۵	۱۷/۷	۲۵
۴	توسعه مراکز کتابخوانی در شهر	۲/۸۸	۰/۹۱۲	۹/۲	۲۰	۴۳/۵
۵	تشویق اساتید	۲/۸۷	۱/۰۶۳	۱۳/۸	۲۱/۹	۲۷/۳
۶	وجود کتابخانه در محل تحصیل	۲/۸۱	۱/۰۳۳	۱۴/۶	۲۰	۳۴/۲
۷	تشویق دوستان	۲/۷۱	۰/۹۸۰	۱۳/۸	۲۴/۶	۳۷/۷
۸	آموزش روش صحیح مطالعه	۲/۷۱	۱/۰۴۱	۱۶/۵	۲۲/۷	۳۳/۵
۹	افزایش سطح درآمد خانواده	۲/۶۸	۱/۰۳۳	۱۶/۲	۲۵/۸	۳۱/۹
۱۰	سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده	۲/۶۶	۱/۰۹۷	۱۹/۲	۲۵	۲۶/۲
۱۱	مطالعه والدین	۲/۶۱	۱/۱۵۷	۲۲/۷	۲۵	۲۰
۱۲	موقعیت اجتماعی خانواده	۲/۴۹	۱/۰۲۲	۲۳/۵	۲۰	۴۰/۴
۱۳	برگزاری مسابقات کتابخوانی	۲/۲۲	۱/۰۷۱	۳۳/۵	۲۵/۴	۲۶/۲

نتیجه گیری

براساس یافته‌های پژوهش حاضر میانگین میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان دانشگاه تربیت معلم آذربایجان بین ۳۰ تا ۴۵ دقیقه در شبانه روز می‌باشد و پسران نسبت به دختران میانگین مطالعه غیردرسی بیش تری دارند. براساس پژوهش ترکیان تبار (۱۳۸۴) دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود هم کم تر از یک ساعت مطالعه غیردرسی داشته‌اند. طبق نظر توماس (۲۰۰۹) شاید دلیل این کاهش میزان مطالعه و کتابخوانی، توقف آموزش شیوه‌های صحیح مطالعه و ترویج و تبلیغ باشد. براساس نتایج پژوهش آفتابی آرنانی و بتولی (۱۳۸۶) دختران به‌طور معنی‌داری نسبت به پسران میزان مطالعه غیردرسی بیش تری دارند؛ اما در پژوهش حاضر عکس این نتیجه حاصل شده است.

گرانی کتاب نسبت به سایر عوامل بازدارنده تأثیر بیش‌تری در کاهش میزان مطالعه غیردرسی داشته است. در پژوهش ترکیان تبار (۱۳۸۴) هم گرانی کتاب به‌عنوان عامل بازدارنده معرفی شده است. همچنین کمبود کتابخانه و عدم دسترسی به کتابخانه و ضعف مجموعه منابع کتابخانه از دیدگاه دانشجویان جزء عوامل بازدارنده محسوب شده است. در آفتابی آرانی و بتولی (۱۳۸۶) نامناسب بودن محیط و شرایط فیزیکی کتابخانه نیز جزء عوامل بازدارنده ذکر شده است. در بین پژوهش‌های خارجی، در پژوهش سایه و رانر (۲۰۰۵) هم نتیجه مشابهی حاصل شد و دلیل عمده عدم گرایش دانشجویان به مطالعه غیردرسی و تفریحی، ضعف مجموعه منابع کتابخانه‌های دانشگاهی ذکر شده است. بر اساس پژوهش توماس (۲۰۰۹) هم دلیل عمده عدم رغبت به مطالعه غیردرسی افزایش روزافزون انواع و اشکال مختلف رسانه‌ها و خدمات رسانه‌ای عنوان شده است. همچنین بر اساس نتایج حاصل از پژوهش لوین و لوین (۱۹۹۶) بین تماشای تلویزیون و مطالعه غیردرسی رابطه معکوس وجود دارد.

در مورد عوامل مشوق هم باید اذعان کرد که اگر ما عوامل بازدارنده را شناسایی و از بین ببریم؛ در واقع مطالعه غیردرسی را تشویق کرده‌ایم و به‌عکس اگر هر کدام از عوامل مشوق را از بین ببریم، مانعی بر سر راه مطالعه غیردرسی ایجاد کرده‌ایم. بر اساس نتایج پژوهش حاضر تشویق والدین، اساتید و دوستان و معرفی کتاب‌های مناسب، خرید یا اهدای کتب از سوی آن‌ها به‌عنوان عوامل مشوق قلمداد شده است. بر اساس پژوهش زال زاده (۱۳۷۹) بین معرفی کتاب از سوی معلمان و میزان استفاده از کتابخانه‌ها و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌دار و مستقیم وجود دارد. همچنین بر اساس ترکیان تبار (۱۳۸۴) بین تحصیلات والدین و میزان مطالعه دانشجویان رابطه معنی‌دار وجود دارد. بنابراین سطح تحصیلات والدین و همچنین میزان مطالعه خود والدین به‌عنوان عوامل مشوق مطالعه غیردرسی می‌باشند. اما بر اساس پژوهش آفتابی آرانی و بتولی (۱۳۸۶) بین رفتار توجه‌آمیز والدین و معلمان به مطالعه آزاد و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌دار وجود ندارد.

بررسی استنباطی عوامل بازدارنده و مشوق مطالعه غیردرسی نشان داد که در مورد بعضی از عوامل بازدارنده در بین دانشجویان دختر و دانشجویان پسر تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ مانند استفاده از اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای، خوشبین نبودن به آینده و بها ندادن مردم به علم و دانش.

اما در مورد عوامل مشوق مطالعه غیردرسی بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد. در پیشینه پژوهش حاضر هیچکدام از پژوهشگران رابطه بین عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی را با جنسیت دانشجویان بررسی نکرده‌اند.

پیشنهادها

۱. با توجه به اینکه میانگین میزان مطالعه غیردرسی دانشجویان اعم از دختران و پسران بسیار پایین است، پیشنهاد می‌شود متولیان امور فرهنگی به‌خصوص مسئولان رسانه‌های ارتباط جمعی از جمله صدا و سیما و مطبوعات، در زمینه فرهنگ‌سازی مطالعه به‌ویژه مطالعه غیردرسی برنامه‌ریزی نمایند؛ از جمله این برنامه‌ها آموزش همگانی از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزش شیوه‌های مطالعه، برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، معرفی کتاب، تجهیز کتابخانه‌های عمومی و... است.
۲. حتی‌الامکان اختصاص یک شبکه در صداوسیما مخصوص ترویج، تشویق و فرهنگ‌سازی امر مطالعه به‌ویژه مطالعه غیردرسی؛
۳. ارائه تسهیلات خرید کتب و سایر منابع خواندنی از سوی مسئولان دولتی و دانشگاه‌ها به منظور رفع عامل گرانی که نقش زیادی در کاهش مطالعه دارد، مانند اعطای بن کتاب؛
۴. دانشگاه‌ها باید برای بالا بردن سرانه مطالعه دانشجویان به زیرساخت‌های امر مطالعه توجه زیادی داشته باشند، مانند تجهیز کتابخانه‌ها، قرائتخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و برگزاری نمایشگاه‌های دائمی کتاب در دانشگاه‌ها؛
۵. آموزش والدین در زمینه چگونگی ایجاد عادت به مطالعه در فرزندان از دوران کودکی
۶. آموزش به دانشجویان در زمینه چگونگی مدیریت و استفاده بهینه از زمان و اختصاص زمان کافی برای مطالعه در طول شبانه‌روز.

منابع

- آفتابی آرانی، فاطمه؛ بتولی، زهرا (۱۳۸۶). بررسی میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در شهرستان آران و بیدگل در سال تحصیلی ۸۴-۸۵/ارتباط علمی، ۷(۳).
- ترکیان تبار، منصور (۱۳۸۴). بررسی میزان گرایش به مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود. پژوهش‌های تربیتی، ۲(۴)، ۱-۲۸.
- رضوی، عباس؛ جعفرزاده، مجید؛ نوروزی، داریوش (۱۳۸۵). رابطه بین میزان تماشای برنامه‌های تلویزیونی و استفاده از منابع اطلاعاتی غیردرسی. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۹(۴).
- زال زاده، ابراهیم (۱۳۷۹). بررسی مطالعه غیردرسی و میزان استفاده دانش‌آموزان دبیرستان‌ها از کتابخانه‌های عمومی شیراز. مجله کتابداری، دفتر ۳۵، ۳۱-۴۷.
- سامانیان، مصیب (۱۳۸۴). بررسی مطالعات غیردرسی دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر بر آن از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد. پژوهش‌های تربیتی، ۲(۲)، ۷۵-۸۴.

References

- Hsieh, C. and Runner, R. (2005). Textbook, leisure reading and the academic library. Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 29, 192 – 204.
- Levine, D. U. and Levine, R. F. (1996). Society and Education (9th ed.). MA: Allyn and Bacon, 121-124.
- Thomas, L. L. (2009). Rescuing Reading at the Community College. The Journal of the Virginia Community College, 14(1), 5 – 14. [On-line] Available : <http://www.vccaedu.org/inquiry/inquiry-spring-2009/i-14-Long.html>

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:
 مرادمند، علی (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسردوره کارشناسی در دانشگاه تربیت معلم آذربایجان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶(۲)، ۹۵-۱۱۴.